

**Шевцова Л. С. Застосування мовленнєвих вправ у процесі вивчення чеської мови студентами-філологами.** – Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання мови та літератури. – Ж.:ЖДУ, 2015. – С.195-200

### **Застосування мовленнєвих вправ у процесі вивчення чеської мови студентами-філологами**

Проблема формування мовленнєвих умінь у студентів-філологів тривалий час залишається актуальною. Лінгводидактичні основи розвитку зв'язного мовлення висвітлені ще у працях Ф. Буслаєва, І. Срезневського, В. Сухомлинського, К. Ушинського. Психологічні основи розроблялися Б. Баєвим, Л. Виготським, Г. Костюком, І. Синицею та іншими вченими. Підвищенню мовленнєвої культури присвячено наукові роботи І. Білодіда, Р. Будагова, В. Ващенко, В. Виноградова, А. Коваль, Л. Паламар, Є. Чак та багатьох інших філологів. Проблема вирішення комунікативних завдань у процесі оволодіння мовним матеріалом піднімалось у працях Т. Ладиженської, В. Мельничайка, І. Синиці, Л. Скуратівського, М. Стельмаховича та інших учених. Формуванню вмінь мовленнєвої діяльності у процесі засвоєння російської мови присвячено праці М. Баранова, В. Бабайцевої, В. Капінос, Т. Ладиженської, Г. Лідман-Орлової, С. Львова, М. Шанського, Є. Ширяєва та інших мовознавців. У методиці навчання іноземних мов (англійської, німецької та ін.) широко розроблявся комунікативний метод у працях І. Бім, Г. Пальмера, Ю. Пассова та багатьох інших учених. Не стали винятком і заняття з чеської мови, оскільки вони підпорядковані загальній меті – навчити студента комунікативно виправдано користуватися мовними засобами у процесі спілкування.

Відомо, що комунікативний метод як засіб оволодіння іноземним зв'язним мовленням базується на принципах мовленнєвої спрямованості навчального процесу, індивідуалізації навчання, функціональності, новизни, ситуативності. Комунікативність

навчання означає подібність процесу спілкування за ознаками постійної вмотивованості мовленнєвої діяльності, наявності мовленнєвого партнерства між учасниками акту спілкування, використання дійсно важливих для певної людини предметів обговорення, застосування життєво необхідних для реального процесу спілкування мовленнєвих засобів.

Ще Л. Щерба вказав на існування трьох взаємопов'язаних аспектів мовних явищ: мова, мовленнєва діяльність, результат мовлення (твір). Згідно з твердженням І. Синиці, мова – «специфічний людський найважливіший засіб спілкування між членами певного колективу», а мовлення – «практичне користування мовою з різними комунікативними, виражальними, і пізнавальними цілями» [4:11]. Ураховуючи це, розглядаємо мовлення як практичну реалізацію мовної системи, її конкретне вираження. За О.Біляєвим, до мовлення відносимо говоріння (в т.ч. і внутрішнє мовлення), письмо, читання (вголос і про себе) [1:38]. Знаходячись у діалектичному взаємозв'язку, мова і мовлення є двома формами одного й того ж суспільного явища та співвідносяться між собою, як загальне (мова) й конкретне (мовлення).

У процесі викладання для студентів мовних дисциплін виходимо з необхідності звернути більшу увагу на формування мовленнєвих навичок. Залежно від етапів оволодіння мовленнєвими навичками, поділимо завдання, що спрямовані на засвоєння чеської мови, на такі групи:

- 1) завдання, що допомагають студентам засвоїти поняття, виділяти й визначати мовні ознаки, а через них підводити до розуміння поняття конкретного мовленнєвого висловлювання (наприклад, аналіз тексту, що проводиться для засвоєння певного поняття, введення в активний словник нових слів);

2) завдання, спрямовані на формування конкретних мовленнєвих умінь, що навчають студентів застосовувати знання з чеської мови у процесі виконання певних мовленнєвих дій (наприклад, побудова тексту із запропонованих мовних одиниць з урахуванням указаних умов, редагування висловлювань, продовжити висловлювання за поданим початком, відтворення готового тексту, створення невеликих власних висловлювань за поданим завданням);

3) завдання творчого характеру, спрямовані на формування у студентів усього комплексу мовленнєвих умінь (створення і написання різних видів творів).

Використовуючи класифікацію вправ з розвитку усного мовлення М.Стельмаховича [5], за навчальним змістом поділимо мовленнєві вправи з чеської мови на:

1) вправи, головна мета яких розвивати усне та писемне зв'язне мовлення студентів (наприклад, побудувати висловлювання на запропоновану тему, описати об'єкт тощо);

2) вправи, що принагідно сприяють розвитку зв'язного мовлення (наприклад, змінити форму слова, перебудувати речення, написати диктант та ін.).

Вправи першого типу, в свою чергу, можна поділити на:

А) лексико-фразеологічні (добір слів одного гнізда, переклади з однієї мови на іншу, робота над синонімами, порівняннями тощо);

Б) орфоепічні (засвоєння норм вимови, наголошення та інтонації);

В) вправи власне з розвитку мовлення (аналіз готового тексту та побудова власного висловлювання, наприклад, редагування монологів, складання діалогів на пропоновану тему та ін.).

Вправи другого типу передбачають перевірку теоретичних знань з фонетики, граматики й стилістики, вміння застосовувати ці знання на практиці. Ці вправи поділяються на:

А) аналітичні – виділення слова з контексту, лексичний, структурний чи звуко-буквений аналіз слова, вимова, скандування;

Б) аналітико-синтетичні – виділення фонем, їх характеристика, добір відповідного правила вимови, практичне застосування правил вимови;

В) синтетичні – граматичний розбір, зв'язний виклад навчального матеріалу з планом чи без нього, з певним узагальненням чи систематизацією.

Наведемо приклади мовленнєвих завдань з чеської мови.

### Вправи першого типу

*1. Перекладіть текст українською мовою. Яка головна думка першого оповідання?*

### **Malíř a král**

Žil jednou jeden král, který si myslel, že je dobrým malířem. Maloval velmi špatně, ale lidé, kterým své obrazy ukazoval, měli z krále strach. Proto mu všichni říkali, že se jim jeho obrazy moc líbí.

Jednou ukázal král své obrazy významnému malíři své země a řekl mu: „Rád bych věděl, co si o mých obrazech myslíš. Líbí se ti? Jsem dobrý malíř, nebo nejsem?“

Malíř si královy obrazy prohlédl a řekl: „Pane králi, vaše obrazy jsou velmi špatné a myslím si, že z vás nikdy dobrý malíř nebude.“

Král se rozzlobil a dal malíře zavřít. Po dvou letech si však na něho vzpomněl a zavolal ho k sobě.

„Rozzlobil jsem se na tebe“, řekl, „protože se ti nelíbily mé obrazy. Ale zapomen' me na to. Od této chvíle jsi zase svobodný člověk a já jsem tvůj přítel.“

Král se s malířem několik hodin bavil a dokonce ho pozval na oběd. Po obědě ukázal malíři své nové obrazy a zeptal se ho: „Tak co, jak se ti líbí tyhlety?“

Malíř neodpovídal. Obrátil se na vojáka, který stál nedaleko, a řekl: „Tak mě zase zavřete.“

### **V rychlíku**

V jednom oddělení rychlíku Brno-Praha seděl asi desetiletý chlapec. Když přišel průvodčí, chlapec ho požádal: „Pane průvodčí, prosím vás, kdybych usnul, vzbud'te mě v České Třebové.“

„Dobře chlapče, nezapomenu,“ slíbil mu průvodčí a šel dál.

Ale v České Třebové na chlapce zapomněl. Vzpomněl si na něj, když rychlík byl zase v pohybu. Možná se kluk probudil sám? Běžel se podívat, ale chlapec spokojeně spal. Průvodčí zastavil vlak, probudil chlapce a řekl mu: „Zapomněl jsem tě včas vzbudit, ale to nevadí, nejsme už na nádraží, ale ještě jsme stále v České Třebové. Vystup z vlaku, sejdi na silnici a vrať se po ní do města. Je to jenom asi čtyři sta metrů.“

„Děkuji,“ řekl chlapec, „vystupovat nebudu, jedu k tetě do Prahy a maminka mi řekla, abych v České Třebové snědl chleba s máslem a dva pomeranče, co mi dala na cestu.“

### *2. Пояснить значення чеських прислів'їв.*

Komu se nelení, tomu se zelení.

Bez práce nejsou koláče.

Pomalu dále ujdeš.

Co se doma uvaří, má se doma sníst.

Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.

### *Вправи другого типу*

Тема: Правопис і відмінювання іменників жіночого роду типу *žena* та прикметників твердої групи жіночого роду (тип *dobrá*) і присвійних займенників жіночого роду (тип *má, tvá, svá*)

### *1. Доповніть речення іменниками з дужок.*

Čtu pozvání od (kamarádka, sestra, Olga, Zdena, matka, babička). Nesu knihu (kamarádka, matka, sestra, Olga, Marta, teta, Helenka). Často

navštěvuji (matka, kamarádka, sestra, Helena, Zdena, teta, babička). Děti chodí na (podlaha, pohovka, tráva, louka, lavička). Mluvíme o (kamarádka, sestra, matka, kniha, Olga, Zdena, teta, zahrada, Vilma). Jdu do školy s (kniha, aktovka, tužka, Věra, Dana, Jarmila, Alena). Jdeme domů s (žena, dcera, matka, manželka, Vilma, Dana, Olga, babička).

*2. Розкрийте дужки. Іменники, прикметники та займенники поставте в необхідному відмінку.*

V (má nová kniha) jsou obrázky. Jdu se (svá nová kamarádka). Sešity jsou v (tvá nová aktovka). Čtu (zajímavá pohádka). Pišu dopis (má malá sestra). Moje nové kamarádky studují na (matematická fakulta). Moje teta je učitelkou na (vysoká škola). Bratr žije se (svá mladá manželka) v Brně. Bratr mi koupil (nová aktovka). Bydlíme v (nová Praha) ve (Velká třída). Pišu (tvá tužka). Strýc pracuje ve (velká továrna). Často navštěvujeme (tvá stará babička). Nedávno jsem viděla (svá teta). Jdeme (malá zahrádka).

*3.Провідініайте словосполучення.*

Stará kniha, zajímavá pohádka, velká sestra, malá továrna, nová sousedka, nová rodina, hezká zahrada.

Використання наведених і подібних мовленнєвих та домовленнєвих вправ сприятиме не тільки кращому засвоєнню чеської мови, а й позитивно впливатиме на загальний мовленнєвий розвиток студентів, допоможе відчутти та показати зв'язок між рідною мовою та іншою слов'янською, сприятиме загальному розвитку студентів. Уміння бачити спільне й відмінне між слов'янськими мовами, активне застосування знань з чеської мови у процесі викладання української краще буде розвиватися за допомогою мовленнєвих вправ. Тому конче необхідно викладачеві звернути увагу на ці вправи й активно їх запроваджувати у процесі викладання

## **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ**

1. Біляєв О. М. Культура мовлення вчителя-словесника / О. М. Біляєв// Дивослово, 1995. - №1. – С.38-44.
2. Коммуникативность обучения – в практику школы: Из опыта работы. Книга для учителя / Е. И. Пассов и др. – М.: Просвещение, 1985. – 126 с.
3. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иностранному говорению / Е. И. Пассов. – М.: Просвещение, 1978. – 128 с.
4. Синиця І. О. Психологія усного мовлення / І. О. Синиця. – К.: Рад. школа, 1974. – 206 с.
5. Стельмахович М. Г. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення / М. Г. Стельмахович. – К. : Рад. школа, 1981. – 190 с.
6. Чешский язык. Учебник-самоучитель для начинающих. / А. И. Изотов и др. – М.: Филоматис, 2006. – 176 с.
7. Щерба Л. В. О трояком аспекте языковых явлений и об эксперименте в языкознании / Л. В. Щерба // Языковая система и речевая деятельность. – Л.: Наука, 1974. – 428 с.
8. Kaska Ladislav. 225 x česky. Zábavná čítanka pro zahraniční studenty  
/ L. Kaska. Praha: UK, 2002. - 190 s.